

LLEÓ TOLSTOI
LA MORT D'IVAN ILITX

TRADUCCIÓ DEL RUS
D'ANNA ESTOPÀ

BARCELONA 2013

QUADERNS CREMA

TÍTOL ORIGINAL *Smert Ivana Ilitxà*

Publicat per
QUADERNS CREMA

Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax. 934 147 107
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© de la traducció, 2002 by Anna Estopà Casals
© d'aquesta edició, 2013 by Quaderns Crema, S.A.U.

Drets exclusius d'aquesta traducció:
Quaderns Crema, S.A.U.

ISBN: 978-84-7727-550-3
DIPÒSIT LEGAL: B. 2541-2013

AIGUAEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ EN AQUESTA COLLECCIÓ
octubre de 2013

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rigorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

I

Al gran edifici del Palau de Justícia, durant un descans de la sessió sobre l'assumpte Melvinski, els membres del Tribunal i el fiscal van aplegar-se al despatx d'Ivan Iegórovitx Xebek, on va iniciar-se una conversa arran del conegut assumpte Krassovski. Fiódor Vassílevitx s'arborava volent demostrar la falta de competència del Tribunal; Ivan Iegórovitx es mantenia ferm en la seva opinió, mentre que Piotr Ivànovitx, que ja d'entrada no s'havia ficat en la discussió, se'n mantenia al marge i fullejava *La Gaseta* que li acabaven de donar.

—Senyors!—féu—. Ivan Ilitx és mort!

—I ara!

—Guaiteu, llegiu-ho—digué a Fiódor Vassílevitx allargant-li l'exemplar fresc, que encara feia olor.

Enrivetat de dol hi havia imprès: «Praskóvia Fiódorovna Golovinà, amb gran dolor, fa saber als parents i amics el traspàs del seu dilecte espòs, membre del Tribunal d'Apel·lació, Ivan Ilitx Golovín, esdevingut el 4 de febrer de 1882. L'enterrament tindrà lloc divendres, a la una del migdia.»

Ivan Ilitx era company de feina dels senyors reunits, i tots se l'apreciaven. Ja feia unes quantes setmanes que estava malalt i deien que la malaltia no tenia

remei. Conservava la plaça, però ja s'especulava que, en cas que es morís, Alekséiev podia ser nomenat per a la seva plaça, i per a la plaça d'Alekséiev, o bé Vínnikov o bé Stabel. Així, doncs, en sentir que Ivan Ilitx s'havia mort, el primer pensament que vingué al cap de cadascun dels senyors que hi havia reunits al despatx fou quina repercussió podia tenir aquella mort en relació amb els canvis o els ascensos dels mateixos membres del Tribunal o de llurs coneixences.

«Potser em donaran la plaça de Stabel o la de Vínnikov», va pensar Fiódor Vassílevitx. «M'ho tenen promès des de fa temps, i és un ascens que em representa un sobresou de vuit-cents rubles, això a banda de la cancelleria.»

«Ara hauré de demanar el trasllat del meu cunyat de Kaluga cap aquí», va pensar Piotr Ivànovitx. «La dona es posarà molt contenta. Ara ja no em podrà tornar a retreure que no hagi fet mai res pels seus parents.»

—Ja m'ho pensava, que no aixecaria el cap—digué en veu alta Piotr Ivànovitx—. Quina llàstima!

—Però ben bé, ¿què és el que tenia?

—Els metges no ho van poder determinar. Bé, de fet sí que ho determinaven, però cadascú a la seva. L'última vegada que el vaig veure em va semblar que es refaria.

—En canvi, jo no hi anava des de les últimes festes, i això que sempre ho volia fer.

—¿Que tenia possibles?

—Es veu que la dona té alguna coseta, però vaja, res de l'altre món.

—Bé caldrà anar-hi, però vivien llunyíssim.

—Voleu dir lluny vostre. Tot és lluny de casa vostra.

—És que no em pot perdonar que visqui a l'altra banda del riu—féu Piotr Ivànovitx somrient a Xebek.

Van posar-se a parlar de les llargues distàncies urbanes i van tornar a la sessió.

A banda de les consideracions que aquesta mort va suscitar en cadascun d'ells sobre els trasllats i els possibles canvis de càrrec que se'n podien derivar, el fet mateix de la mort d'un conegut pròxim va desvetllar en tots els qui se n'havien assabentat, com passa sempre, un sentiment d'alegria perquè el mort era ell, i no pas un mateix.

«Mort, qui ho havia de dir, però més val ell que no pas jo», van pensar o sentir tots. D'altra banda, això va fer pensar d'esma als coneguts pròxims, als anomenats amics d'Ivan Ilitx, que ara haurien de complir unes avorridíssimes obligacions de decòrum i anar a la missa de difunts i a casa de la vídua per expressar-li el condol. Els més pròxims eren Fiódor Vassílevitx i Piotr Ivànovitx. Piotr Ivànovitx, que havia estat company seu d'estudis judicials, s'hi sentia obligat.

A l'hora de dinar va fer saber a la dona la nova

de la mort d'Ivan Ilitx i els seus pensaments sobre el possible trasllat del cunyat al seu districte, i després, sense fer la migdiada, va posar-se el frac i se'n va anar a casa d'Ivan Ilitx.

A l'entrada del pis d'Ivan Ilitx hi havia una carrossa i un parell de cotxes de punt. A baix, al rebedor, recolzada a la paret al costat del penja-robes, hi havia la tapa del taüt guarnida amb brocat, amb borles i galó enllustrat amb pólvores. Dues dames vestides de dol es treien la pellissa. L'una la coneixia: era la germana d'Ivan Ilitx, però l'altra no sabia qui era. Un company de Piotr Ivànovitx, Schwarz, baixava del pis de dalt, i des del graó de més amunt va veure qui acabava d'entrar. Es va aturar i li va fer l'ullet, com volent dir: «Que malament que s'ho ha manegat Ivan Ilitx, no com nosaltres.»

El rostre de Schwarz, amb les patilles angleses i tot el seu magre cos vestit amb frac, tenia, com sempre, una solemnitat elegant, i aquesta solemnitat, que sempre es contradeia amb el tarannà enjogassat de Schwarz, allà resultava absolutament xocant. Això fou el que va pensar Piotr Ivànovitx.

Piotr Ivànovitx va cedir el pas a les dames i va seguir-les lentament per l'escala. En comptes de començar a baixar, Schwarz es va aturar al capdamunt. Piotr Ivànovitx va entendre per què: era evident que volia decidir el lloc on quedarien per anar a jugar aquell dia al *vint*. Les dames van pujar a la cambra de la vídua, mentre que Schwarz, amb els

llavis fermes premuts amb gravetat i una mirada enjogassada, va fer un senyal cap a mà dreta amb un moviment de celles, vers la cambra del mort.

Piotr Ivànovitx hi va entrar, com acostuma a passar sempre, vacil·lant en allò que havia de fer. Una cosa sí que sabia, però: que en aquests casos senyar-se mai no fa nosa. Pel que fa a si en aquelles circumstàncies calia fer una reverència, com que no n'estava del tot segur, va optar per un terme mitjà. En entrar a la cambra va començar a senyar-se i va fer com si s'inclinés. Alhora, en la mesura que els moviments de mans i de cap li ho permetien, esguardava la cambra d'un extrem a l'altre. Dos joves —un d'ells estudiant de batxillerat—, que, pel que semblava, eren uns nebots, sortien de la cambra senyant-se. Hi havia una velleta dreta sense moure's, i una dama que tenia unes celles aixecades d'una manera estranya li murmurava alguna cosa. El diaca, vestit amb levita, vigorós i decidit, llegia amb veu forta, amb una expressivitat que exclouïa qualsevol objecció; el mugic reboster Gueràssim passava per davant de Piotr Ivànovitx amb passos lleugers, tot escampant una cosa per terra. Tan bon punt ho va veure, Piotr Ivànovitx va notar l'efluvi del cadàver en descomposició. Havia vist aquell mugic al despatx durant l'última visita que havia fet a Ivan Ilitx. Acomplia la tasca d'infermer i Ivan Ilitx se l'estimava d'allò més. Piotr Ivànovitx continuava senyant-se i inclinant-se lleugerament en direcció intermèdia

entre el taüt, el diaca i les imatges que hi havia sobre una taula, en un racó. Després, quan va trobar que aquest moviment de senyar-se amb la mà ja feia massa que durava, es va aturar una estona i es va posar a observar el mort.

El mort reposava, com sempre reposen els morts, amb una pesantor especial, amb els membres enters enclotats mortalment en el jaç del taüt i amb el cap corbat per sempre més sobre el coixí, i mostrava, com sempre mostren els morts, un front groc de cera amb entrades a les temples enfonsades i un nas sobresortint que semblava que li premés el llavi superior. Havia canviat molt; encara s'havia xuclat més d'ençà que Piotr Ivànovitx no el veia, però, com passa amb tots els morts, tenia una cara més bonica i, sobretot, més expressiva que no pas la que tenia en vida; hi tenia una expressió d'haver fet ja, i ben fet, allò que havia de fer, tot i que, d'altra banda, en aquella expressió també hi havia un retret o un toc d'atenció per als vius. A Piotr Ivànovitx aquest toc li va semblar inoportú o, si més no, que li era aliè. Com que hi havia alguna cosa que li resultava desagradable, es va tornar a senyar de pressa i, segons que li va semblar, massa de pressa, contravenint a les normes de comportament, es va girar i va anar cap a la porta.

Schwarz l'esperava a la cambra de pas, amb les cames molt separades i jugant, amb totes dues mans rere l'esquena, amb el seu copalta. Un cop d'ull a la

figura jogassera, pulcra i elegant de Schwarz va exorivir Piotr Ivànovitx. Aquest va comprendre que l'altre, Schwarz, estava per damunt de tot això i que no es deixava endur per impressions aclaparadores. Només el seu posat ja deia: «El contratemps del rèquiem d'Ivan Ilitx no pot servir de cap manera de motiu suficient per donar per anul·lada l'ordre de reunió, és a dir, que res no ens pot privar que avui al vespre fem espetegar, a l'hora de dessegellar-lo, el joc de cartes, al mateix temps que un lacai posi quatre espelmes per estrenar; de fet no hi ha cap raó per suposar que el contratemps aquest ens pugui destorbar de gaudir també avui d'una agradable vetllada.» Quan Piotr Ivànovitx va passar, va dir-li això mateix a cau d'orella, i li va proposar d'afegir-se a la partida que es faria a casa de Fiódor Vassílevitx, però es veu que el destí de Piotr Ivànovitx no era pas d'anar a jugar al *vint* aquell vespre. Praskóvia Fiódorovna, una dona grassa i baixa—que, malgrat tots els esforços per aconseguir el contrari, s'anava eixamplant d'espatlles en avall—, tota de negre, amb el cap cobert amb unes randes i amb les mateixes celles estranyament aixecades que la dama que hi havia dreta davant de la caixa, va sortir de les seves cambres amb altres dames, les va acompanyar a la porta del difunt i digué:

—Ara es farà el rèquiem; ja poden passar.

Després de fer una vaga reverència, Schwarz es va quedar aturat, manifestament sense acceptar ni

refusar la proposta. En reconèixer Piotr Ivànovitx, Praskóvia Fiódorovna va sospirar, se li va atansar, el va agafar pel braç i li va dir:

—Ja sé que éreu un veritable amic d'Ivan Ilitx...
—i aleshores va mirar-se'l tot esperant-ne un capteniment adient a aquelles paraules.

Piotr Ivànovitx sabia que, de la mateixa manera que allà havia calgut senyar-se, aquí calia estrènyer la mà, sospirar i exclamar: «Ja ho podeu ben creure.» Així mateix ho va fer i, un cop fet, va adonar-se que s'havia produït el resultat desitjat: tant l'un com l'altra estaven emocionats.

—Acompanyeu-me un moment mentre no comença; he de parlar amb vós—féu la vídua—. Ofereu-me el braç.

Piotr Ivànovitx va oferir-l'hi i es van dirigir vers unes cambres interiors passant per davant de Schwarz, que li va fer una trista picada d'ullet: «Adéu-siau *vint!* Doncs no us ho prengueu malament, però haurérem d'agafar un altre company de joc. Quan us n'allibereu potser en serem cinc», expressà la seva mirada entremaliada.

Piotr Ivànovitx va fer un sospir encara més profund i més trist, i Praskóvia Fiódorovna li va estrènyer el braç, agraïda. Van entrar a la sala, entapissada de cretona rosa i amb un tètric llum; van seure prop de la taula: ella al sofà i Piotr Ivànovitx en un puf baixet amb les molles destrossades i amb un seient que s'enfonsava irregularment sota seu. Praskóvia